

інтернат них закладах

Це перш за все програми трудової реалізації. У рамках цієї програми приділяється увага на засвоєння дітьми трудових та професійних навичок (враховуючи потенціал розумово відсталості дитини). Програми по формуванню здорового способу життя включають в себе засвоєння валеологічних знань як у процесі навчально-корекційної діяльності, так і у корекційно-виховному процесі. Тут дуже важливим є і формування у фізичній відсталості дітей спортивно-оздоровчих навичок, залучення їх до фізкультури та спорту.

Програми попередження девіантної поведінки повинні враховувати такі особливості дітей з розумовою відсталістю як висока навіюваність, не вміння контролювати свої дії, ускладнену олігофренічну спадковість, відсутність позитивного досвіду з боку сім'ї або навпаки негативний її вплив. Як зазначає О.Є.Лічко, девіантність, що проявляє себе в бродяжництві, дрібних крадіжках, хуліганстві зустрічається у 40% дітей та підлітків, які мають у своєму анамнезі нервово-психічні порушення, психопатії та розумову відсталість.

Основою профілактики девіантності у розумовій відсталості, на думку В.В.Беспалько є перш за все вирішення проблеми їх соціальної адаптації, підготовка до корисної професійної діяльності, а також створення умов для засвоєння норм моралі і права, що дозволяють самостійно здійснювати відповідну, адекватну вимогам сьогодення та психофізичними можливостями цієї категорії дітей соціально-побутову орієнтацію у життєвих ситуаціях.

Таким чином чіткий послідовний соціально-педагогічний супровід дітей на всіх вікових етапах, створення соціальних умов для колекційного навчання, виховання, психолого-педагогічної та соціально-трудової реабілітації дозволить всебічно оптимізувати процес адаптації розумово відсталих дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беспалько В.В., Нагорна А.М. Адаптація молоді до праці та життя: Монографія. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2005. – 384 с.
2. Дети социального риска и их воспитание. Учебно-методическое пособие./Под науч.ред.Л.М.Шипицыной. СПб.: Издательство «Речь», 2003. – с.144.
3. Дубровина И.В., Лисина М.И. Особенности психического развития детей в семье и вне семьи//Возрастные особенности психического развития детей. М., 1982.
4. Исаев Д.Н. Умственная отсталость у детей и подростков. Руководство. СПб.: Речь, 2003. – 391с.
5. Капська А.Й. та ін.. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання). А.Й.Капська, О.В.Беспалько, Р.ХВайнола; Заг. Ред. І.Звереві та Г.Лактіонової. – К., 2001.- 120 с.
6. Лангмейер И., Машейчек З. Психическая депривация в детском возрасте: Пер. с чеш. – Прага, 1984.

УДК 159.943.75:81'23[-056/173]

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІВОРУКОСТІ В ПЕДАГОГІЦІ ТА ПСИХОЛІНГВІСТИЦІ

Козинець О.В.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті проаналізовано сучасні педагогічні та психолінгвістичні дослідження з проблем лівацтва. Висвітлено теорії виникнення лівацтва, погляди на здібності ліворуких, розкрито негативні наслідки їх перенавчання.

В статье проанализировано современные педагогические и психолингвистические исследования с проблем левшества. Освещены теории происхождения левшества, взгляды на способности леворуких, раскрыто отрицательные стороны переучивания.

The article deals with the modern pedagogical and psycholinguistic studies on left-handedness. It covers the theories of the origins of left-handedness, views on abilities of left-handed people, and reveals the negative consequences of their retraining.

Ключові слова: абсолютна, парціальна, латентна ліворукість та праворукість; лівацтво; амбідекстерія; перенавчання; міжпівкульна асиметрія; провідна рука, нога, око, вухо; побутове та графічне лівацтво.

Ключевые слова: абсолютная, парциальная, латентная леворукость и праворукость;

левшество; амбидекстрия; переучивание; межполушарная асимметрия; ведущая рука, нога, ухо; бытовое и графическое левшество.

Key words: *absolute, partial, latent left-handedness and right-handedness; leftism; ambidexterity; retraining; hemispheric asymmetry, leading hand, foot, eye, ear; domestic and graphic left-handedness.*

Упродовж усієї еволюції ліворуки, які відрізнялися від більшості індивідуальними особливостями, викликали зацікавлення та здивування. Ставлення до них, як до інших, «білих ворон», часто було настороженим, а іноді й різко негативним. Через протиставлення «правий» (правильний) і «лівий» (неправильний), що зокрема зафіксовано і в українській мові у фразеологізмах з семою «лівий» сформувалось і відповідне ставлення до ліваків. Так, древні греки асоціювали «праве» з обмеженням, єдиним чоловічим початком, зі спокоєм, світлом, добром, а «ліве» – з безмежним, кількісним, з жіночим початком, рухом, темрявою, злом.

В англійській мові слово «left-handed» (ліворукий) має додаткові значення: «незграбний», «лицемірний», «сумнівний», «нещирий» [5, С 406]. Схожі тлумачення простежуються у французькій, італійській, іспанській, німецькій мовах [1]. Ураховуючи зв'язок мови та свідомості, навряд чи варто дивуватися негативному стереотипному сприйманню ліворуких «праворукою» більшістю.

На щастя, у наш час, коли ламається більшість стереотипів, саме поняття «норма» набуває менш жорстких рамок. Зараз феномен ліворукості багато вивчається, результати цієї роботи дозволяють змінювати сприйняття ліворуких [3]. Раніше ліворуких в школі прагнули перенавчати, «підігнати» їх під праворукий клас. Наразі відомо, що не тільки не потрібно «вступати в суперечку з природою», але й те, що ліворукі діти вимагають особливої уваги, інших методів навчання, більш природних для них і тому ефективніших [2].

Першу письмову згадку про частоту ліворукості можна знайти в Біблії, в Книзі Суддів Ізраєлевих. Військо Веніаміна нараховувало 26700 осіб. Із цього народу було відібрано всього сімсот людей, які були ліваками. Якщо поррахувати частку, яку складали ліворукі, виходить 2,4%. Ця цифра значно нижча, ніж сучасна, проте необхідно врахувати, що ліворукі Веніамінового війська були відібрані за дуже жорстким критерієм – влучність у стрільбі [1].

Один з перших серйозних аналізів ліворукості належить перу Джексона, видана у Лондоні у 1905 році. Автор дотримувався соціальної теорії ліворукості. Ліворукість – результат звички, а отже, всіх ліворуких дітей треба вчити користуватися обома руками поперемінно [4]. У середовищі послідовників З. Фрейда розвивалося уявлення про те, що ліворукість не має біологічного підґрунтя, а є результатом емоційного негативізму. Ці автори підкреслювали, що в багатьох мовах слово «лівий» використовується при описі негативних якостей людини [2].

Серед теорій, що пояснюють домінування руки через соціальну еволюцію людства, однією з найкурьозніших, але найпопулярнішою на рубежі минулого і нинішнього століть була так звана теорія «щита і меча». Солдат, що прикривається щитом, який він тримає в лівій руці, надійніше захистить серце від ударів меча супротивника, а значить, має більше шансів вижити. Права ж рука, що тримає меч, стає майстернішою в маніпулюванні будь-якими предметами [6]. Однак, ця теорія не могла пояснити чому більшість жінок – праворукі, адже вони ніколи не користувалися ні щитом, ні мечем? Про жінок «потурбувалася» інша гіпотеза, згідно якої жінка, як правило, носить немовля на лівій руці. Це забезпечує дитині близькість з материнським серцем, дозволяє краще чути його биття і, як результат, створює у немовляти відчуття комфорту та безпеки [1].

Ну, а що ж саме немовля? За таких умов воно неодмінно мало б стати ліворуком?! Адже якщо мати тримає його на лівій руці, то права рука дитини притиснута до материнського тіла, значить ліва має можливість вільно рухатися, що з часом має дати їй перевагу в оволодінні життєвими навичками. Таким чином, як правило, у праворуких мам повинні бути ліворукі діти. Але оскільки колізія мати-дитина має досить давню історію на землі, більшість населення мало б бути лівшами [3].

У 1924 році доктор О. Капустін в роботі «Дитяча ліворукість та проблема виховання лівої руки» представив результати дослідження ліворуких в неврологічній клініці. Його висновок: «Серед ліворуких можуть бути діти цілком нормальні в усіх відношеннях, тобто мати гарний фізичний розвиток і високий ступінь обдарованості, але, частіш за все, (приблизно в 3/4 випадків) лівша все-таки є дегенератом». [6] Оскільки дослідження проводилося в неврологічній клініці, тобто серед хворих дітей, тому така оцінка є занадто категоричною.

На жаль, уявлення про зв'язок між ліворукістю та низьким рівнем розумового розвитку існує й сьогодні, не дивлячись на те, що спеціальні психологічні дослідження довели їх неспроможність [2].

Прагнення зробити ліворуких «такими, як всі», «вирівняти», а іноді ще й «гармонійно розвинути» створило проблему їх перенавчання. Тільки останніми роками перестали насильно перенавчати таких дітей в дитячому садку і в школі. Головне, що треба розуміти і пам'ятати – перенавчання може не тільки створити труднощі в сьогодиншньому житті молодій людини та проблеми, які потребуватимуть тривалого розв'язання.

Вираженість праворукості і ліворукості буває різною. Є люди, що працюють тільки лівою або тільки правою рукою. Їх ще називають «виражені лівші», «виражені правші» [1]. Хтось використовує переважно одну руку, але вміє виконувати ці самі дії іншою рукою («невиражені лівші» і «невиражені правші»). Є й такі, хто однаково добре

виконує будь-які дії, навіть дуже складні (зокрема письмо, малювання, в'язання, тощо.) і правою, і лівою рукою. Таких людей називають амбідекстрами (від лат. *ambo* – обидва, *dexter* – правий) [6].

Дослідження французьких учених показали, що в 90% випадків «графічні лівші» виявляються і «побутовими лівшами». Таке ж співвідношення і у праворуких [3]. Але є діти-амбидекстри і в побутових, і в графічних діях. Різноманітність таких варіантів створює складнощі при виборі руки для письма.

Число ліворуких людей в світі постійного зростає: якщо в 1928 році було виявлено 3,3% ліворуких жінок і 4,7% ліворуких чоловіків, то в 1973 році – вже 8,8% ліворуких жінок і 10,4% ліворуких чоловіків, в 1998 р. число ліворуких жінок досягло 22,4%, а чоловіків – 23,9% [4]. Ймовірно, це пов'язано з несприятливою екологічною ситуацією. Наголошують також на обтяжену спадковість [2].

Щоб розібратися у всьому різноманітті цих проявів, перш за все, розмежуємо поняття «ліворукість» і «лівацтво». Ліворукість визначає лише провідну руку (переважання лівої руки), є відображенням певної міжпівкульної асиметрії, тоді як лівацтво – комплексна характеристика, що характеризує велику активність правої півкулі головного мозку (на відміну від праворуких, у яких домінує ліва півкуля) [6], це специфічний тип функціонування організації нервової системи. Таким чином, якщо дитина віддає перевагу в роботі лівою рукою, то з упевненістю можна стверджувати, що вона ліворука. Проте, чи є вона ліваком в цілому, можна судити тільки після виявлення у неї також провідного ока, ноги і вуха. Зазвичай, для цього проводять спеціальні тести, але іноді можна зрозуміти це, уважно постеживши за дитиною (дорослим) під час діяльності. Людина частіше використовуватиме в активнішій формі тільки один з парних органів: буде відштовхуватися однією ногою; цілитимеся, примруживши одне око, а інше, залишить відкритим; коли погано чути, повертатиметься до джерела звуку одним вухом, тощо [3], [4].

Нині існує декілька поглядів на природні здібності ліворуких в порівнянні з праворукими. Перший заснований на тому, що показники поведінки і нервово-психічної діяльності у ліворуких гірші, ніж у праворуких [6]. Прихильники цього підходу наводять дані про частоту лівацтва серед хворих епілепсією, шизофренією, спадковим алкоголізмом, а також той факт, що, при дорослішанні, ці особи зберігають низькі адаптаційні можливості, певну «крихіткість» психічної діяльності [3].

Другий підхід стверджує рівність здібностей праворуких і ліворуких [2]. Згідно третього підходу, ліворуки володіють вищими показниками нервово-психічної діяльності і великими адаптаційними можливостями, ніж праворуки [6]. Обґрунтовується це тим, що ліворуким постійно доводиться пристосовуватися до «правостороннього» світу.

Усі три погляди на здібності ліворуких мають право на існування, тим більше, що по суті, вони відповідають основним концепціям виникнення лівацтва, а отже, не суперечать, а просто доповнюють один одного. До того ж, негативні і позитивні якості лівацтва можуть бути двома сторонами однієї і тієї ж медалі.

Ліворукість – це не просто переважне володіння лівою рукою, а віддзеркалення певної міжпівкульної асиметрії, відмінний від праворуких розподіл функцій між правою і лівою півкулями головного мозку. Ліворукість і праворукість можуть бути абсолютними, парціальними (частковими), а іноді і прихованими (латентними), що не проявляються в побуті [1]. Абсолютних праворуких, у яких провідними є праві рука, нога, око і вухо, які пишуть правою рукою і читають зліва направо, в європейській популяції приблизно 42% [3]. У таких людей центр мови в 95% випадків знаходиться в лівій півкулі. Права ж півкуля виконує глобальніші функції: під її контролем – зорове сприймання (впізнавання) людей, форми, кольору й інших параметрів предметів, що нас оточують; слухове сприймання музики, звуків природи, яке також відповідальне й за навички ходіння, вдягання, відчуття тіла в просторі тощо. У абсолютних ліворуких (їх у середньому 8-10%) все навпаки [4]. Інші 48-50% людей є або праворукими з ознаками лівацтва, або ліворукими з ознаками переважання правої сторони, причому більш ніж у половини з них переважає ліворукість над праворукістю [3]. Таких людей називають парціальними, або мозаїчними (частковими), лівшами. Мозаїчними в тому сенсі, що у них домінують (визначальними) в реалізації мовленнєвої діяльності є не всі чотири ділянки (потилична, скронева, тім'яна і лобова) правої півкулі у лівші і лівої півкулі у правші, мов би упереміш [6].

Допоки науковці установлюють чому саме у більшості людей сильнішою і точнішою виявляється права рука і чому тільки частина – їх дзеркальне відображення, практичні питання, пов'язані з навчанням та вихованням ліворуких залишаються відкритими. Окрім усвідомлення негативних наслідків перенавчання, сам процес навчання ліворуких так і залишається не адаптованим: відсутні спеціальні зошити для ліворуких, освітлення класу і розміщення столів пристосоване для праворукої більшості, при цьому число ліворуких поступово збільшується. Отже, проблема лівацтва залишає широке поле для нових наукових досліджень: вивчення локалізації мовного центру у ліворуких, особливостей розвитку їхнього мовлення, шкільного навчання, емоційно-вольової сфери тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Безруких М. М., Князева М. Г. Если ваш ребенок – левша, М., – 2000 – 304 с.
2. Захаров А. «Правые» и «левые»: кто они такие?// Семья и школа. 1990. – №3. – С.30–37.
3. Калошин В. Ф. Ліві та праві: особливості, проблеми. //Психолог – К. 2008. – С 26 – 28с.
4. Макарьев И. Если ваш ребенок – левша. – СПб., – 2004. – 80с.
5. Мюллер В.К. Англо-русский словарь – 23-е изд., стер. – М.: Рус. яз., 1990. – 848 с.
6. Седов К. Ф. Нейропсихолінгвістика. – М.: Лабиринт, 2007. – 224с.

УДК: 376.36

ДО ПИТАНЬ НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ

Коломієць Ю.В.

кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

В статье представлен краткий обзор особенностей отечественных и зарубежных подходов к детской нейропсихологической диагностике.

The article covers the methodological problem of characterization and classification methods of neuropsychological assessment. In article defined the particularly of domestic and foreign paradigms to neuropsychological assessment.

Ключевые слова: нейропсихология детского возраста, нейропсихологическая диагностика, высшие корковые функции, психические процессы.

Keywords: neuropsychological assessment, neuropsychology of childhood, higher cortical function, mental processes.

Дослідження особливостей становлення, розвитку та протікання як психічних процесів так і вищих психічних функцій у дітей та підлітків досі залишається актуальним не лише для галузей наук, що опікуються дітьми з розвитком у межах норми, а й для таких, що спрямовані на дослідження того кола питань, які постають у процесі вивчення дітей з психофізичними порушеннями.

Серед особливостей психофізичного розвитку чільне місце посідають проблеми порушення пізнавальних процесів та вищих психічних функцій, вирішення яких вимагає від науковців міжгалузевих та транскультурних досліджень. Такий стан речей обумовлений, перш за все, визнанням науковцями різних країн світу провідної ролі біопсихосоціальної парадигми психічного здоров'я та важливої ролі взаємодії природничо-наукового та гуманістичного напрямків у психології та інших науках, що окреслюють коло своїх інтересів формуванням допомоги дітям та підліткам з порушеннями пізнавальних здібностей та вищих психічних функцій.

На думку розробника біопсихосоціальної парадигми психічного здоров'я Ю. Л. Нуллера, вона спрямована на визначення головних напрямків наукових досліджень, які включатимуть уточнення межі між психічними порушеннями. Такі основні ідеї та дослідницькі підходи проявляються, зокрема, у тому, що формуються методологічні основи для переходу від спостережень, експериментальних виявлень, опису та систематизації особливостей протікання психічних процесів особистості до їх пояснення, прогнозування та корекції. Наголос переноситься з дослідження абстрактно-теоретичних проявів на конкретну особистість, що функціонує в умовах різноманітних порушень та психічної дизадаптації (Л.І. Вассерман та ін.).

Як зазначають Л.І. Вассерман та ін., методологічною основою досліджень на основі біопсихосоціального підходу є системна взаємодія біологічних (фізіологічних), психологічних та соціальних факторів. Поряд з цим, необхідно враховувати значення хроногенезу вищих психічних функцій під час опрацювання отриманих результатів їх стану. За дослідженнями О.Р.Лурія, у вище окресленій проблемі провідну роль відіграє нейропсихологічна діагностика, що сприяє розумінню мозкових механізмів порушень розвитку шляхом співвіднесення норми та патології, а також різноманітних форм мозкових порушень у співвідношенні з рівнем розвитку психічної сфери людини.

Також необхідно зазначити, що на сьогодні у галузі нейропсихологічної діагностики є певна низка проблем суто теоретичного та методологічного характеру, без розуміння яких складно повноцінно реалізувати практичні завдання даної науки.